

Audycja nr. 5:
„Herody. Opowieść o dawnym kolędowaniu”

realizowanego przez Chełmski Dom Kultury,
dofinansowanego z Krajowego Planu Odbudowy.

**SCENARIUSZ ZAJĘĆ PRZED AUDYCJĄ
KLASY 2–3**

Czas trwania: ok. 45 minut

Miejsce: sala lekcyjna

Forma: zajęcia muzyczno-teatralne przygotowujące do odbioru audycji

Rekwizyty: dzwonek (opcjonalnie – 1 sztuka)

1. INFORMACJA DLA NAUCZYCIELKI

Zajęcia mają na celu przygotowanie dzieci do odbioru audycji muzycznej „Herody” jako widowiska teatralno-muzycznego opartego na dawnej tradycji kolędniczej. Dzieci poznają kolędowanie jako zwyczaj chodzenia od domu do domu z życzeniami, śpiewem i przedstawieniem, a także różnorodność postaci kolędniczych – od aniołów po maskary i przebierańców.

Scenariusz zakłada:

- przekazanie skondensowanej wiedzy kulturowej, dostosowanej do wieku dzieci,
- pracę z autentycznym fragmentem tekstu Herodów,
- działanie przez ruch, głos i powtarzanie,
- neutralne czasowo ujęcie (zajęcia mogą odbywać się po świętach).

2. CELE ZAJĘĆ

Dziecko:

- wie, że kolęda to nie tylko piosenka, ale także dawny zwyczaj,
- rozumie, że kolędnicy odwiedzali domy i pytali o pozwolenie,
- poznaje wybrane postacie kolędnicze (anioł, Herod, brodacze, małpa, maskary),

- przygotowuje się do odbioru teatru lalek i muzyki na żywo,
- potrafi powtórzyć dłuższy fragment tekstu rytmicznego,
- ćwiczy pamięć słuchową i wspólne działanie w grupie.

3. METODY I FORMY PRACY

- rozmowa kierowana
- opowieść nauczyciela
- powtarzanie rytmiczne („echo”)
- elementy dramy
- zabawy ruchowe

4. PRZEBIEG ZAJĘĆ

I. ROZMOWA WPROWADZAJĄCA – „CO TO JEST KOLĘDA?” (5 minut)

Nauczycielka zaprasza dzieci do kręgu.

Pytania:

- Kiedy słyszymy kolędy?
- Czy kolędy tylko się śpiewa, czy można je też grać?
- Czy kolędy są zawsze poważne?

Podsumowanie nauczycielki:

– Kolęda to piosenka świąteczna, ale dawno temu kolęda znaczyła coś więcej.

II. OPOWIEŚĆ KULTUROWA – „SKĄD SIĘ WZIĘŁA KOLĘDA?” (7 minut)

(tekst do czytania lub swobodnego opowiedzenia)

- Słowo „kolęda” jest bardzo stare.
- Dawno temu, jeszcze w czasach rzymskich, istniało słowo calendae.
- Oznaczało ono początek nowego czasu i ogłaszanie ważnych spraw.
- Z czasem słowo to dotarło do naszego języka.
- Kolęda nie była wtedy tylko piosenką.
- Kolęda to były życzenia, odwiedziny i śpiew.
- Kolędnicy chodzili od domu do domu.
- Pytali, czy mogą wejść, śpiewali, grali i opowiadali historie.
- Czasem dostawali drobne podarunki.
- Jedna z najstarszych polskich kolęd została zapisana ponad sześćset lat temu.
- A o kolędnicach pisano już bardzo dawno, wiele pokoleń temu.

III. Muzyka nieodłącznym elementem kolędników

– Kolędnicy mieli ze sobą instrumenty (baraban, bębenek obręczowy, dzwonki, dzwoneczki, akordeon, skrzypce, kołatki, grzechotki, piszczałki, fujarki)

Ćwiczenie:

- jakie funkcje i emocje mogły spełniać poszczególne instrumenty?
(np. dzwonki zapowiadały przyście kolędników, skrzypce i akordeon stanowiły akompaniament do kolęd, bębenek nadawał rytm, a grzechotki i kołatki robiły hałas wzmacniały efekt maskar i zwierząt, wprowadzały radosny nastrój, ale i niepokój (straszyły)).

IV. WOŁANIE KOLĘDNICZE – PYTANIE O POZWOLENIE (6 minut)

Nauczycielka:

– Zanim kolędnicy weszli do domu, musieli zapytać, czy wolno im wejść.

Powtarzanie (echo):

- „Czy można z kolędą?”
- „Czy Państwo ma życzenie zobaczyć króla Heroda i jego przedstawienie”
- „Czy przyjmiecie kolędników?”

Zabawa w role:

- kolędnicy wołają
- „dom” odpowiada: „Pozwolimy!”

Czy zdażyło się Wam kiedykolwiek chodzić z kolędowaniem, albo widzieć, gościć kolędników w swoim domu?

Czy ta tradycja według Waszej opinii powinna być kontynuowana?

V. DZIWNE I ZABAWNE POSTACIE KOLĘDNICZE (8 minut)

Opowieść nauczycielki:

- Kolędnicy nie zawsze wyglądali jak aniołki.
- Czasem byli bardzo dziwni, śmieszni albo trochę straszni.

Brodacze:

- Byli kolędnicy zwani brodacami.
- Nosili wielkie brody i wysokie kapelusze.
- Wyglądali bardzo poważnie i mądrze.

Małpa:

- Czasem z kolędnikami chodziła małpa.
- Skakała, tańczyła i rozśmieszała wszystkich.

Zwierzęta i maskary:

- Bywały kozy, niedźwiedzie i inne maski.
- Trochę straszyły, ale miały przynosić szczęście.

Podsumowanie:

- Kolędowanie było jak wędrujący teatr: śpiew, ruch, śmiech i odrobina strachu.

Czy wiecie jakie główne postaci zawsze występowały w Herodach?

Szerszy opis postaci w załączniku nr 1

VI. HERODY – AUTENTYCZNY FRAGMENT DO POWTARZANIA (12 minut)

Wprowadzenie nauczycielki:

- Teraz poznamy prawdziwy fragment dawnych Herodów.
- Tak właśnie zaczynało się przedstawienie wiele lat temu.
- Spróbujemy powtórzyć cały tekst, jak dawni kolędnicy.

PODZIAŁ RÓL

- ANIOŁ – nauczyciel lub dziecko
- DOM – cała grupa
- KOLĘDNICY / WSZYSCY – cała grupa

TEKST DO POWTARZANIA – CAŁOŚĆ

ANIOŁ:

Pochwalony Jezus Chrystus!

Czy pozwolicie króla Heroda sprezentować?

DOM:

Pozwolimy!

ANIOŁ (półśpiewem / rytmicznie):

Wesołą nowinę bracia słuchajcie,
niebieską Dziecinę z nami witajcie.

Jak miła ta nowina,
mów gdzie jest ta Dziecina,
byśmy tam pobieżali i ujrzeli.

KOLĘDNICY:

Idzie panna ozdobiona,
w słońce gwiazdy ustrojona,
w słońce gwiazdy ustrojona.

WSZYSCY:

Wszyscy się przed nią kłaniają,
z małym dzieciątkiem witają,
Hej kolęda, kolęda!
(gest ukłonu)

VII. ZAKOŃCZENIE – PRZYGOTOWANIE DO AUDYCJI (4 min)

Nauczyciel_ka:

- Na audycji zobaczycie lalki, instrumenty i różne postacie.
- Spróbujcie wypatrzeć:
 - jedną postać zabawną
 - jedną dziwną
 - jeden instrument

POSTACIE KOŁĘDNICZE NA LUBELSZCZYŹNIE

POSTACIE RELIGIJNE I BIBLIJNE

(występowały w Herodach, szopkach, dialogach bożonarodzeniowych)

- Anioł – zapowiadał narodzenie, wprowadzał kołédników, symbol dobra
- Dzieciątko Jezus – obecne w szopkach i żłóbkach
- Matka Boska i św. Józef – szczególnie w kołédach apokryficznych
- Trzej Królowie – kołédowali osobno lub w szopkach
- Pasterze – proste, ludowe postacie, często z humorem

HERODY (najbardziej widowiskowa forma)

Typowe dla południowej i zachodniej Lubelszczyzny:

- Król Herod – postać centralna
- Marszałek / Feldmarszałek
- Żołnierze / Ułani
- Żyd – postać komiczna, gadatliwa (historyczna konwencja ludowa)
- Diabeł – kusiciel
- Śmierć – z kosą, postać groźna, ale zwyciężająca Heroda
- Turek – obcy wojownik
- Anioł – przeciwwaga dla zła

POSTACIE OBRZĘDOWE I MASZKARNE

- Brodacze
nosili wielkie brody, wysokie kapelusze
symbolizowali powagę, doświadczenie, „starość świata”
- Dziad
postać żartobliwa
często zbierał dary do koszyka
- Czarownica
pojawiała się w szopkach i widowiskach
postać groteskowa, czasem w konflikcie z diabłem

POSTACIE ZWIERZĘCE (BARDZO WAŻNE NA LUBELSZCZYŹNIE)

- Koza
jedna z najstarszych postaci
symbol urodzaju i szczęścia
„Gdzie koza chodzi, tam się żyto rodzi”
- Koń / Konik
tańczył, upadał i „ożywał”
symbol odrodzenia przyrody
- Niedźwiedź (Miś)
prowadzony na łańcuchu
symbol siły i życia
po „leczeniu” wstawał – znak nowego początku

- Ptaki
bocian, żuraw (truska, kluwacz)
zaczepiały domowników, przynosiły szczęście

POSTACIE KOMICZNE I NIECODZIENNE

- Małpa
charakterystyczna dla okolic Chełma i Włodawy
tańczyła, wygłupiała się
wprowadzała śmiech i luz
- Żyd w kołędowaniu
osobna forma kolędy (chodzenie z Żydem)
dialogi śpiewane, humorystyczne

POSTACIE Z KOŁĘD ŻYCZĄCYCH

- Kolędnicy gospodarscy – śpiewali dla urodzaju
- Kolędnicy panieńscy – śpiewali pannom
- Kolędnicy kawalerscy – śpiewali kawalerom

Często bez masek, ale z wyraźnym adresem życzeń.

Link do materiałów dodatkowych:

<https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/etnografia-lubelszczyzny-koledowanie-bozonarodzeniowe/>